

Kriminaalipoliitikka- ja rikosoikeusosasto
Neuvotteleva virkamies Mervi Sarimo

Muistio

HE 220/2024 vp

5.2.2025

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosuhrimaksusta annetun lain muuttamisesta (HE 220/2024 vp)

1 Esityksen keskeinen sisältö ja tavoitteet

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikosuhrimaksusta annettua lakia. Rikosuhrimaksun rahamääriä korotettaisiin 50 prosenttia. Vankeusuhkaiseen rikokseen syyllistyneelle henkilölle määrättävä 40 euron rikosuhrimaksu nousisi 60 euroon ja 80 euron maksu 120 euroon. Yhteisösakkoon tuomittavan oikeushenkilön rikosuhrimaksu nousisi 800 eurosta 1200 euroon.

Maksun oikeasuhtaisuuden turvaamista koskeva säännös laajennettaisiin koskemaan luonnollisen henkilön lisäksi myös oikeushenkilöä. Rikosuhrimaksua ei saisi määrätä, jos se olisi rahamäärältään suurempi kuin oikeushenkilölle tuomittava yhteisösakko.

Muutoksenhakua koskevaa säännöstä laajennettaisiin vastaamaan perustuslaissa asetettuja vaatimuksia. Rikosuhrimaksulain mukaisesta maksuvelvollisuudesta voitaisiin hakea muutosta myös erikseen eikä vain pääasian yhteydessä.

Rikosuhrimaksujen korottamisen tavoitteena on turvata rikoksen uhreille tarpeellisten tukipalvelujen saatavuutta sekä edistää rikollisuudesta aiheutuvien haittojen ja kustannusten oikeudenmukaista jakamista. Rikoksenteijän vastuuta tukipalveluiden rahoituksesta lisätään. Samalla vastataan rahan arvon muutosten aiheuttamiin rikosuhrimaksujen korotustarpeisiin. Esitys myös tukee varautumista lähivuosina täytäntöön pantaviin uusiin EU:n velvoitteisiin, jotka vaikuttavat tukipalveluilta vaadittavaan vähimmäistasoon ja palveluiden rahoitustarpeisiin.

Ehdotus pohjautuu pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman kirjaukseen selvittää mahdollisuudet korottaa rikosuhrimaksuja. Hallitusohjelmassa on sitouduttu laatimaan uhripoliittinen toimenpideohjelma, jonka yhtenä tavoitteena on turvata uhrien tukipalveluiden rahoitus.

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Meritullinkatu 10
00170 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Asian valmistelu

Lakiesitys on valmisteltu oikeusministeriössä virkatyönä. Luonnos hallituksen esitykseksi oli lausunnolla ajalla 16.12.2024 -10.1.2025. Lausuntoaika oli tavanomaista lyhyempi. Rikosuhrimaksujen korotuksen osalta kyse on pitkälti teknisestä muutoksesta, joka vastaa oikeusministeriön 18.6.2024 julkaisemaa arviomuistiota ([Arviomuistio: Rikosuhrimaksujen korotusmahdollisuudet](#)). Lausunto pyydettiin 43 taholta. Lausuntoja saatiin 25, ja lisäksi yksi lausunto yksityishenkilöltä. Lausuntopyyntö ja annetut lausunnot ovat osoitteessa <https://oikeusministerio.fi/hankkeet-ja-saadostvalmistelu> tunnuksesta [OM078:00/2023](#). Lausunnoista ei ole vielä julkaistu tiivistelmää.

Hallituksen esitys on jatkovalmisteltu lausuntojen pohjalta oikeusministeriössä. Esitykseen on tehty joitakin täsmennyksiä ja muutoksia. Esitykseen on lisätty muutoksenhakuoikeutta koskeva muutosehdotus lain 5 §:ssä ilmenneen perustuslakiristiriidan poistamiseksi (KKO 2021:42). Perusteluihin on täydennetty vaikutusarviota ja lisätty siirtymävaiheeseen liittyvää ohjeistusta. Lain voimaantuloajankohtaa ehdotetaan siirrettäväksi vuodenvaihteeseen.

Eräissä lausunnoissa esitettyä rikosuhrimaksujärjestelmän laajempaa muuttamista, kuten siirtymistä yksiportaiseen maksuun tai maksujen kohdentamiseen vain rikoksiin, joissa on uhri, ei voida pitää perusteltuna. Ensimmäinen merkitsisi rikoksen törkeyteen liittyvästä maksuporrastuksesta luopumista, jälkimmäinen ei toisi riittävästi tuloja, joiden hankkimiseksi järjestelmä on rakennettu. Esitettyä pienempää, esimerkiksi 20 prosentin korotusta ei voida pitää riittävänä, kun tavoitellaan uhrin asemaan ja tukipalveluiden turvaamiseen merkittävää vaikutusta pitkällä aikajänteellä. Maksun tulee pysyä korotuksen jälkeen samana pitkään.

Esityksen vaikutukset

Henkilöihin kohdistuvat ja yhteiskunnalliset vaikutukset

Tukipalveluilla edistetään uhrien oikeuksien toteutumista. Riittävän suuruisella, hintojen nousun ylittävällä rikosuhrimaksujen kertakorotuksella voidaan arvioida olevan uhrin aseman ja tukipalveluiden turvaamisen kannalta merkittävää vaikutusta pitkällä aikajänteellä. Uhrien tukipalveluista käyttävistä enemmistö on naisia, joten korotus parantaa erityisesti naisuhrien asemaa ja heidän oikeusturvansa toteutumista. Rikoksen uhrien yleiset tukipalvelut, jotka nykyisellään tuotetaan Rikosuhripäivystys-toiminnassa, on kuitenkin tarkoitettu yhdenvertaisesti kaikille tukea ja neuvontaa tarvitseville uhreille.

Enemmistö rikoksista tuomituista on miehiä, joten korotuksenkin jälkeen maksuvelvollisissa painottuu miesten osuus. Rikosuhrimaksun korotus voi yksittäistapauksissa, etenkin vähätuloisille ja velkaantuneille henkilöille, olla tuntuva ja haitata jo valmiiksi heikkoa maksukykyä. Ehdotuksen vaikutuksia maksuhalukkuuteen ja maksukykyyn voidaan kuitenkin pitää rajallisina ja hyväksyttävänä.

Maksukorotuksen vaikutus yhteisösakoon tuomittujen oikeushenkilöiden toimintaan voidaan olettaa hyvin vähäiseksi. Oikeushenkilöille tuomittuja rikosuhrimaksuja on vuosittain joitakin kymmeniä, ja nyt esitettävää korotusta voidaan pitää yhteisöjen talouden kannalta maltillisena.

Taloudelliset vaikutukset

Ehdotetut rikosuhrimaksujen korotukset vahvistaisivat uhrien tukipalveluihin kohdennettavaa rahoitusta siten, että rikoksentekijöiden vastuuta rahoituksesta lisätään. Maksujen korottaminen kasvattaisi valtion tulokertymää. Vastaavasti rikosuhrimaksulain rajaaman tuottojen käyttötarkoituksen johdosta valtion siirtomenot kasvaisivat.

Ehdotuksella olisi pysyviä vaikutuksia valtion talousarvion tuloarvioihin sekä määrärahoihin vuodesta 2026 lukien. Kyse olisi arviolta 1,9 miljoonan euron lisäyksestä nykyiseen noin neljän miljoonan euron vuotuisen rikosuhrimaksujen tuottokertymään. Tuloarviota momentilta 12.39.01 tarkistetaan vuoden 2026 talousarvioesityksessä. Vastaavasti rikosuhrimaksulain rajaaman tuottojen käyttötarkoituksen johdosta valtion maksamat siirtomenot momentilta 25.01.50 kasvaisivat vuodesta 2026 lukien.

Korotukset koskevat lakimuutoksen jälkeen tehdyistä rikoksista määrättyjä rikosuhrimaksuja, joten lisätuotot kertyvät vähitellen. Rikosuhrimaksun käyttöönotosta saadun kokemuksen perusteella arvioidaan, että tuottoarvio toteutuisi 3-4 vuodessa. Asiakasmäärien ja kustannusten kasvun johdosta olisi kuitenkin perusteltua lisätä valtionavustuksiin kohdennettavaa määrärahaa jo vuodesta 2026 lukien.

Maksutuotot käytetään nykyisellään uhridirektiivin edellyttämien uhrien yleisten tukipalvelujen (Rikosuhripäivystys) ja Istanbulin sopimuksen edellyttämän naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan uhrien auttavan puhelimen (Nollalinja) rahoittamiseen. Oikeusministeriön johdolla valmisteltavaan uhripoliittiseen toimenpideohjelmaan sisällytetään esitys korotettujen rikosuhrimaksujen käytöstä ja kohdentamisesta uhrien tukipalveluihin. Ehdotukset tulevat toteutuessaan vaikuttamaan tuoton kohdentumisen lisäksi siihen, miltä momentilta valtionavustus maksettaisiin. Korotuksella on rahoituspohjaa vahvistavaa vaikutusta niiden kolmannen sektorin toimijoiden asemaan, joiden toiminnassa näitä uhrien tukipalveluita tuotetaan.

Tuottoarvioon liittyy epävarmuustekijöitä. Rikosuhrimaksuista kertyvät tulot riippuvat maksun suuruuden ohella siitä, miten maksut tulevat maksetuiksi tai saadaan perityiksi. Korotuksella saattaa olla vaikutusta etenkin vähätuloisten maksukykyyn tai maksuhaluun. Koska korotus tehdään ensimmäisen kerran, vaikutusta ei ole mahdollista arvioida luotettavasti etukäteen. Rikosuhrimaksujen tuotot riippuvat myös siitä, kuinka monta henkilöä vuodessa tuomitaan rikoksista, joista on vankeusuhka. Mikäli määrä rikollisuudessa aiheutuvista muutoksista tai kontrollipoliitiikkaan liittyvistä syistä lisääntyy tai vähenee, tällä on vaikutuksensa maksukertymiin.

Vaikutukset viranomaisen toimintaan

Rikosuhrimaksun määräämisessä keskeisiä viranomaisia ovat poliisi, syyttäjä ja tuomioistuin. Muutoksella on vaikutuksia poliisin tietojärjestelmiin. Muutosten toteutuksesta aiheutuu noin 20 000 euron kustannukset. Muutoksen voida arvioida lisäävä tuomareiden työmäärää siirtymävaiheessa. Rikosuhrimaksun määrääminen oikean suuruisena edellyttää tuomarilta yksittäisissä tapauksissa manuaalista tarkistamista. Vastaavaa tarkistamistyötä aiheutuu syyttäjälle syytettä laadittaessa ja rangaistusta määrättäessä.

Rikosuhrimaksujen täytäntöönpanosta huolehtivalle Oikeusrekisterikeskukselle muutoksista ei aiheudu tietojärjestelmien kehittämistarpeita tai henkilötieto-vaikutuksia.

Muutoksenhakuoikeuden laajentaminen saattaa lisätä muutoksenhaun määriä.

Muutokset ovat toteutettavissa viranomaisten nykyisten resurssien puitteissa.

4

Voimaantulo

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026.